Dokumenttyp: Riktlinje
Diarienummer: SN-2021/132
Beslutande nämnd: Socialnämnden

Riktlinjer för arbete mot våld i nära relationer

Beslutsdatum: 2021-05-27
Giltighetstid: 2021-08-01—tillsvidare
Aktualitetsprövning: 2025
Dokumentansvarig: Kvalitets- och utvecklingschef
Kontor: Vård och omsorgskontoret

Knivsta kommun

Innehållsförteckning

1 Inledning 5

1.1 Socialnämndens mål 5

1.2 Syfte 6

1.3 Omfattning 7

1.4 Termer och begrepp 7

2 Våld i nära relationer 8

2.1 Normaliseringsprocessen 10

2.2 Målgrupper 10

2.3 Vuxna som utsätts för våld av närstående 10

2.4 Särskilt utsatta grupper 11

2.4.1 Funktionsnedsättning 11

2.4.2 Missbruk och utsatthet för våld 11

2.4.3 Hedersrelaterat våld och förtryck 12

2.4.4 Våld mot äldre 13

2.4.5 Våld i hbtq-relationer 13

2.5 Barn som utsätts för våld och/eller bevittnar våld av eller mot närstående 13

2.6 Personer som utövar våld mot närstående 14

3 Socialnämndens ansvar 14

3.1 Ansvarsfördelning inom Socialnämndens verksamheter 15

3.2 Ansvar för vuxna 15

3.3 Ansvar för barn 16

3.4 Ansvar för öppenvårdsinsatser 16

4 Samverkan 16

4.1 Intern samverkan 16

4.2 Extern samverkan 16

5 Lex Sarah 17

6 Bemötande ... 17

7 Tolk ... 18

8 Kompetens ... 18

9 Vägledning för att upptäcka våldsutsatthet ... 19

9.1 Vägledande material ... 19
9.2 Skyddade personuppgifter ... 19
9.3 Polisanmälan ... 20
9.3.1 Vuxna ... 20
9.3.2 Barn ... 20

10 Riktlinjer för handläggningen av våldsutsatta vuxna ... 21

10.1 Förhandsbedömning ... 21
10.2 Utredning ... 21
10.3 Riskbedömning ... 22
10.4 Dokumentation ... 22
10.5 Insatser ... 22
10.5.1 Insatser till våldsutsatta ... 22
10.5.2 Insatser till våldsutövare ... 22
10.5.3 Tillfälligt boende ... 23
10.5.4 Skyddat boende ... 23
10.5.5 Stadigvarande boende ... 23
10.5.6 Öppenvårdsinsats ... 23
10.6 Ekonomiskt bistånd ... 23
10.6.1 Insatser från andra ... 24
10.7 Uppföljning och omprövning ... 24
10.8 Underlag för analys ... 24

11 Riktlinjer för handläggningen av våldsutsatta barn eller barn som bevittnat våld ... 25

11.1 Förhandsbedömning ... 25
11.2 Utredning ... 25

11.3 Riskbedömning 26
11.4 Dokumentation 26
11.5 Insatser 26
11.5.1 Barnahus 26
11.5.2 Tillfälligt boende eller placering 27
11.5.3 Ekonomiskt bistånd 27
11.6 Uppföljning och omprövning 27
11.7 Underlag för analys 27
12 Rutiner 28
13 Referenser 28
14 Bilagor 29
Bilaga 1 - Förslag på frågor om våld i nära relationer 29
Bilaga 2 - Vägledande material 30
Bilaga 3 - Utbildningsmaterial 32
Bilaga 4 - Verksamheter inom våld i nära relationer 33

1 Inledning

Att bli utsatt för våld i nära relationer är en kränkning av de mänskliga rättigheterna och ett folkhälsoproblem. Ingen människa har rätt att kontrollera, hota, slå eller trakassera någon annan inom eller utom familjen. Insatser behövs på olika nivåer i samhället och av olika myndigheter och aktörer för att motverka våld i nära relationer. Insatser behövs för dem som utsatts för våld, barn som sett, hört eller utsatts för våld och för dem som utövar våld.

Socialnämndens mål och riktlinjer för arbete mot våld i nära relationer reviderades senast 2016[1]. Behov av revidering har funnits under en tid och hänsyn har tagits till önskemål om förtydliganden och förslag till förändringar. Bland annat har behov av att mer tydligt lyfta hedersrelaterat våld i riktlinjen framförts.

Från 1 augusti 2021 föreslås nya bestämmelser inom arbetet mot våld i nära relationer i syfte att förstärka skyddet för personer som utsätts för våld i nära relationer.[2] Bland annat föreslås en ändring i socialtjänstlagen där en bestämmelse om att det till socialnämndens uppgifter hör att verka för att personer som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska upphöra med våldet eller övergreppen. Regeringen föreslår också att det i offentlighets- och sekretesslagen ska införas en sekretessbrytande bestämmelse som gör det möjligt för socialtjänsten och hälso- och sjukvården att under vissa förutsättningar lämna uppgifter till Polismyndigheten som rör en enskild eller en närstående till den enskilde i syfte att förebygga att det mot den närstående begås ett allvarligare vålds-, frids- eller sexualbrott. Riktlinjerna har även reviderats med de nya bestämmelserna i åtanke.

Regeringen föreslår vidare att det i hälso- och sjukvårdslagen och i patientsäkerhetslagen ska införas bestämmelser om att barns behov av information, råd och stöd särskilt ska beaktas inom hälso- och sjukvården om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med utsätter eller har utsatt barnet eller en närstående till barnet för våld eller andra övergrepp. Dessa förändringar berör hälso- och sjukvården, men socialtjänstens verksamheter behöver ändå ha kännedom om förändringarna

1.1 Socialnämndens mål

Socialnämnden ska enligt Socialstyrelsens föreskrifter [3] fastställa mål för arbetet med våldsutsatta och barn som bevittnat våld. Socialnämndens i Knivstas mål är att

[1] SN-2016/55
[2] Förebyggande av våld i nära relationer (regeringen.se)
[3] SOSFS 2014:4

- alla anställda inom socialnämndens verksamheter ansvarar för att upptäcka våld i nära relationer
- de som utsätts för, bevittnar och utövar våld i nära relationer ska erbjudas skydd, råd och stöd
- barnens situation ska alltid prioriteras
- våldsutsatta vuxna och barn eller barn som bevittnat våld, men som aktualiserats inom socialnämnden av annan orsak, uppmärksammas och får adekvat stöd
- socialnämndens anställda ska ha grundläggande kompetens om våld i nära relationer genom regelbundna utbildningsinsatser
- socialnämndens anställda ska ha god kännedom om riktlinjerna och arbeta efter uppgjorda rutiner
- arbetet vid våld i nära relationer ska ske i samverkan, internt och externt
- socialnämnden ska ge information om vart man vänder sig vid våld i nära relationer socialnämnden ska analysera om utbudet av de insatser som erbjuds vid våld i nära relationer svarar mot behoven

Målen ska medverka till

- att alla våldsutsatta och barn som bevittnat våld erbjuds hjälp och stöd i ett akut skede
- ökad kunskap om våld i nära relationer genom fortlöpande kompetensutveckling
- att våldsutsatta och barn som bevittnat våld uppmärksammas i ett tidigt stadium
- att våldsutövare lättare uppmärksammas och motiveras till behandling
- ett gott bemötande av våldsutsatta
- ett gott bemötande av våldsutsatta barn eller barn som bevittnat våld
- en god samverkan inom förvaltningen
- en god samverkan med andra huvudmän, ideella organisationer och privata verksamheter
- ökad kunskap om var utsatta kan få stöd och hjälp
- stöd i ett längre perspektiv för att ge personer möjlighet att förändra sin och i förekommande fall sina barns situation

1.2 Syfte

Som anställd inom socialnämndens verksamheter möter man i arbetet personer som utsätts för våld av någon nära anhörig och barn som utsatts för och eller bevittnar våld liksom personer som utövar våld. Det är viktigt att personalen känner trygghet i att våga fråga om våld. Trygghet kommer med kunskap om hur våld i nära relationer uppstår, hur de kan yttra sig och vilka insatser som bör erbjudas till såväl offer som förövare. Det är en svår situation att hantera och det

är viktigt att personalen ha rätt kunskaper, känner trygghet och kan agera utifrån sin yrkesroll.

Syftet med riktlinjen är att

- säkerställa att socialnämnden fullgör sina skyldigheter enligt socialtjänstlagens brottsofferparagraf[4] när det gäller våld i nära relationer och att erbjudna insatser är av god kvalitet
- tydliggöra hur socialnämndens verksamheter ska arbeta med våld i nära relationer
- vara ett stöd för medarbetare så att de kan agera rätt utifrån sin yrkesroll

1.3 Omfattning

Riktlinjen omfattar alla professioner och enheter inom Vård- och omsorgskontoret samt utförare av vård och omsorg som Knivsta kommun har avtal med.

1.4 Termer och begrepp[5]

Närstående	Person som den enskilde anser sig ha en nära relation till Med begreppet närstående menas i denna riktlinje varje person som den våldsutsatta anser sig ha eller ha haft en nära relation till. Det kan vara en nuvarande eller före detta partner, en förälder, släkting, vän, personal eller brukare.
Anhörig	Person inom familjen eller bland de närmsta släktingarna
Funktionshinder	Begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen
Funktionsnedsättning	Nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga

[4] 5 kap 11 § SoL
[5] Där inget annat anges har socialstyrelsens termbank använts, https://termbank.socialstyrelsen.se/

Skyddat boende	Boende som tillhandahåller platser för heldygnsvistelse avsedda för personer som behöver insatser i form av skydd mot hot, våld eller andra övergrepp tillsammans med andra relevanta insatser

2 Våld i nära relationer[6]

Våld i nära relationer är i de flesta fall ett mönster av handlingar som omfattar allt från subtila handlingar till grova brott. Våldet kan ta olika uttryck och vara kombinerat mellan olika former. Det utförs av en närstående till den drabbade. Våldet kan vara svårt att uppmärksamma för utomstående eftersom det ofta sker i hemmet. Nedan listas de våldsuttryck som är återkommande inom forskning och litteratur:

Fysiskt våld	Kan ske exempelvis genom att våldsutövaren biter, knuffar, skakar, river, drar i håret eller bränner offret. Det fysiska våldet kan också bestå av örfilar, knytnävsslag, slag med tillhyggen, knivstick, sparkar och stryptag
Psykiskt våld	Genom att våldsutövaren exempelvis använder hot, tvång, trakasserier, glåpord och förlöjliganden. Det kan också handla om kontroll och social isolering av den våldsutsatta
Sexuellt våld	Exempelvis sexuellt påtvingande handlingar som att tvinga den utsatta att se på pornografi, samlag utan samtycke
Försummelse	Innebär att den utsatta inte får behövlig hjälp med mat, medicin eller hygien. Den utsatta kan förvägras hjälp att komma ur sängen, få för lite, för mycket eller felaktig medicin.

[6] https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/vald-och-brott/vald-i-nara-relationer/

Social utsatthet	Frihetsinskränkningar som isolering genom att bli hindrad från att träffa släkt och vänner eller att delta i sociala aktiviteter.
Materiellt våld	Såsom våld som riktas mot ting, i syfte att skrämma eller isolera den våldsutsatta. Det kan handla om att slå, skära eller kasta sönder saker av betydelse för denna.
Ekonomiskt våld	Exempelvis kontroll av den utsattas ekonomi eller att denna berövas insyn i den gemensamma ekonomin, ges ”fickpeng” eller tvingas att ta kreditlån.
Latent våld	Såsom blickar, kroppsspråk och underförstådda meningar, som bara våldsutövaren, den våldsutsatta och eventuella barn kan förnimma eller förstå. Det latenta våldet tvingar fram en anpassning hos den våldsutsatta och barnen. Våldet är osynligt för utomstående och så länge maktordningen i familjen, ofta genom att våldsutsatt och barn ”tassar på”.
Våld riktat mot ett funktionshinder	Exempelvis att våldet riktas mot den våldsutsattas funktionshinder. Detta kan ske genom att en blind person får sitt hem ommöblerat utan förvarning, att en person med behov av assistans nekas insats eller att person blir utsatt för grovt psykiskt våld i form av att våldsutövaren underminerar omdömesförmåga och trovärdighet på grund av diagnos
Hedersrelaterat våld och förtryck	Det som utmärker det hedersrelaterade våldet är att antalet våldsutövare som planerar, utövar och sanktionerar våldet är fler. Nätverket kontrollerar inte sällan val av partner, hur män och kvinnor ska bete sig samt medverkar vid tvångsgifte.
Våld mot husdjur	Är en form av psykiskt våld där våldsutövaren hotar att skada eller döda den våldsutsattas husdjur. Husdjuret kan ses som en kvarhållande faktor som hindrar en våldsutsatt att ta emot våldsinsatser.

2.1 Normaliseringsprocessen[7]

Normaliseringsprocess förklarar mekanismerna varför en våldsutsatt ”stannar kvar” hos en våldsutövande partner. Till en början handlar det för den våldsutsatta om att anpassa sig efter våldsutövarens önskningar för att undvika våld. Anpassningen kan innebära att välja bort aktiviteter eller sociala kontakter för att undvika repressalier. I takt med att den våldsutsattas livsutrymme krymper och krymper också hens självkänsla. Den våldsutsatta börjar gradvis att ifrågasätta sig själv och internaliserar våldsutövarens motiv för våldsanvändningen och ser sig själv som en del av problemet.

I mötet med våldsutsatta är det av stor vikt att ha kännedom om våldets normaliseringsprocess, då normaliseringsprocessen kan förklara en del av varför den våldsutsatta, trots våldet, ”väljer” att stanna kvar. Det är också kännedom om normaliseringsprocessen som kan få den våldsutsatta att förstå sig själv och på så vis börja sin resa bort från våldet.

2.2 Målgrupper

Riktlinjerna gäller våld som sker i nära relationer och innefattar målgrupperna

- Vuxna (över 18 år) som utsätts för våld av närstående
- Barn som utsätts för våld och/eller bevittnar våld av eller mot närstående
- Personer som utövar våld mot närstående

2.3 Vuxna som utsätts för våld av närstående

I socialtjänstlagen[8] nämns kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående. I paragrafen görs ingen skillnad mellan om det är en man eller en kvinna som begått brottet. Andra stycket tar därför sikte även på fall då en kvinna blir till exempel misshandlad av en närstående kvinna. Bestämmelsen avser dock främst kvinnor som lever eller har levt tillsammans med en man som systematiskt utsätter henne för misshandel och andra övergrepp till exempel av det slag som omfattas av bestämmelsen i 4 kap. 4 a § brottsbalken (BrB)[9] om kvinnofridsbrott.

[7] Teorin om våldets normaliseringsprocess har utvecklats av Eva Lundgrens forskning (2004) om misshandel av kvinnor. Teorin förklarar mekanismerna bakom varför en våldsutsatt ”stannar kvar” hos en våldsutövande partner.
[8] 5 kap 11§ SoL
[9] SFS 1962:700

Svensk och internationell forskning visar att grovt och upprepat våld i heterosexuella parrelationer i de flesta fall handlar om mäns våld mot kvinnor. Samtidigt visar undersökningar att även hetero- och homosexuella män utsätts för våld av sina partner och av andra familjemedlemmar.

Kvinnofridslagstiftningen använder begreppet kvinnovåld och i detta dokument används begreppet partnervåld eftersom riktlinjerna ska gälla för samkönade par och också för de män som drabbas av våld från sin partner. Föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer[10] har utformats med utgångspunkt i 5 kap 11 § SoL[11] och gäller såväl kvinnor och män som flickor och pojkar. Författningen och de krav som uppställs inkluderar alla som utsatts för våld i nära relationer.

Det framgår av socialtjänstlagen[12] att en enskild som är utsatt för våld eller annat övergrepp har rätt att i förväg ansöka om stöd- och hjälpinsatser i den kommun han eller hon vill flytta och permanent bosätta sig i.

2.4 Särskilt utsatta grupper

Det är viktigt att förstå att våld i nära relationer kan finnas inom alla samhällsgrupper, men det är särskilt viktigt att beakta att det finns särskilt våldsutsatta grupper som det kan krävas extra stödinsatser kring, exempelvis människor med funktionsnedsättning, missbruksproblem, utländsk bakgrund, äldre eller HBTQ personer.[13]

2.4.1 Funktionsnedsättning

Våld mot funktionsnedsatta är ett relativt osynliggjort samhällsproblem och studier visar på att funktionsnedsatta är utsatta för våld i högre utsträckning. Bristande kunskap bland yrkesverksamma medverkar ofta till att de våldsutsatta inte får ett bra bemötande eller ett adekvat omhändertagande. Personer med funktionsnedsättning utsätts ofta för våld av sin partner eller en tidigare partner, men förövaren kan också vara till exempel en färdtjänstchaufför, hemtjänstpersonal eller en personlig assistent. Ibland är förövaren dessutom både partner eller nära familjemedlem och den person som är anställd för att ge henne vård och assistans. Oavsett relationen mellan våldsutsatt och förövare kan det finnas en betydande maktobalans.

2.4.2 Missbruk och utsatthet för våld

Våldsutsatta med missbruksproblem är en mångfacetterad grupp i fråga om social tillhörighet och typ av missbruk, framförallt kvinnor. Detta måste beaktas i arbetet

[10] SOSFS 2014:4
[11] SFS 2001:453
[12] 2 a kap. 8 § 2 SoL
[13] Våld, socialstyrelsens handbok, 2016

för att stödja dem och att motverka våldet. Missbruk kan bland annat leda till hälsoproblem, ekonomiska problem, bostadslöshet och kriminalitet. Att utöver detta utsättas för övergrepp i form av psykiskt, fysiskt och sexuellt våld gör att denna grupp och framförallt kvinnor är i behov av särskilda stödinsatser. Ytterligare en faktor som är specifik för kvinnor som lever i missbruk är att de ofta utsätts för våld av flera olika förövare. När man talar om våld mot kvinnor är beroendet av den våldsutövande partnern ett centralt tema för att förstå de processer som kan äga rum i en nära relation. Kvinnor med missbruksproblem har oftare svårare att bryta upp från våldspräglade relationer då partnern kan vara den som förser henne med droger och därmed upprätthåller hennes missbruk. Partnern kan också fungera som ett skydd för kvinnan mot andra förövare, speciellt om det är partnern som tillhandahåller bostad. Det blir då ytterligare en faktor som gör det svårare för kvinnan att bryta upp. Det förekommer även att den våldsutövande partnern på olika sätt försöker hindra kvinnan från att få hjälp med sitt missbruk för att på så sätt förhindra att hon bryter upp från relationen

2.4.3 Hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck är i sina uttryck väldigt likt våld i nära relationer. Precis som våld i nära relationer kan hedersrelaterat våld komma till uttryck i form av fysiskt, sexuellt eller psykiskt våld samt i social utsatthet, materiellt våld eller vanvård. Det finns dock också några kännetecken som skiljer hedersrelaterat från våld i nära relationer. Sammanfattningsvis kan hedersrelaterat våld beskrivas kort med följande punkter:

Hedersrelaterat våld

- har sin grund i den strukturella maktobalansen mellan män och kvinnor i samhället
- uppstår för att skydda eller återupprätta en familjs eller en större släkts heder och sociala anseende
- familjens eller släktens heder anses främst vara avhängigt flickors och kvinnors kyskhet, men också allas beteende enligt strikt definierade könsroller
- sanktioneras av ett kollektiv och utövas även ofta av flera, där de utsattas familjemedlemmar/närstående i regel spelar en avgörande roll
- är ofta planerat
- riktar sig främst mot flickor och kvinnor, men även pojkar och män utsätts
- kan drabba hbtq-personer speciellt hårt

Skillnaden mellan våld i nära relationer och hedersrelaterat våld ligger alltså delvis i intentionen. Hedersrelaterat våld utövas för att bevara eller återställa en släkts eller en familjs heder. Denna heder är främst avhängig kvinnornas kyska beteende, där sex innan äktenskapet är absolut förbjudet. Vidare sanktioneras hedersrelaterat våld kollektivt och utövas ofta av fler än en person. Dessutom

finns det våldsuttryck som är specifika för hedersrelaterat våld. Dessa är könsstympning och tvångsgifte[14]

2.4.4 Våld mot äldre

Forskning som berör våld i nära relationer utesluter ofta äldre personer över 65 år. Våld mot äldre kan börja i samband med sjukdomar och funktionsnedsättning, eller vara en fortsättning på det våld som pågått sedan länge. Undersökningar visar att äldre har svårt att tillgodogöra sig lagliga rättigheter eftersom de ofta saknar tillgång till kunskap och informationsteknik. En våldsutsatts trovärdighet kan påverkas negativt om personen exempelvis har en demenssjukdom. Detta kan också försvåra ett uppbrott samt påverka det stöd och den hjälp en äldre våldsutsatt får från samhället.[15] Våld mot äldre har många beröringspunkter med annat våld i nära relationer, men innebär även viktiga skillnader då äldre personer i många avseenden är en mer sårbar grupp. Ofta befinner sig personen i beroendeställning, vilket minskar möjligheten att söka hjälp. Beroendeställningen gör äldre kvinnor extra sårbara och skador så som ben- och armbrott och blåmärken kan lätt tolkas som åldersrelaterat.

2.4.5 Våld i hbtq-relationer

Våld i samkönade relationer innefattar våld mot homosexuella personer av en partner av samma kön. I målgruppen ingår även bisexuella eller transsexuella personer. Det våld som förekommer i samkönade parrelationer är ofta osynligt och uppmärksammas inte i samma grad som annat våld. Dessa grupper söker heller inte hjälp i samma utsträckning och har ofta svaga sociala nätverk[16]. Detta innebär att professionella som möter dessa målgrupper behöver vara extra vaksamma då den vän som följer med den våldsutsatta kan vara den våldsamma partnern.

2.5 Barn som utsätts för våld och/eller bevittnar våld av eller mot närstående

Enligt socialtjänstlagen ansvarar socialnämnden för att ett barn som utsatts för brott och barnets närstående får det stöd och den hjälp som de be behöver[17].

Barn som lever i familjer där det förekommer våld riskerar allvarlig fysisk och psykisk ohälsa. Det finns en stark koppling mellan att bevittna våld och att själv utsättas för våldet.[18] Barn som bevittnat våld innefattar de barn som sett eller hört våld, samt de barn som förstått att våld ägt rum. Barn som bevittnat våld i sina

[14] Behandlingsmetoder för personer som utövar våld i nära relationer, Socialstyrelsen
[15] Socialstyrelsen, Våld mot äldre
[16] Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK
[17] 5 kap. 11§ SoL
[18] Våld, 2016

familjer har rätt att få hjälp enligt Barnkonventionen.[19] I konventionen framkommer att barn som utsatts för någon form av övergrepp och utnyttjande har rätt till psykisk och fysisk rehabilitering och social återanpassning. Barn som bevittnat våld inkluderas i denna grupp. Barn som lever i familjer där det finns våld mellan föräldrarna är en riskgrupp för att utveckla hälsoproblem under barndomen men också i vuxenlivet. Dessa barn löper också en högre risk att utveckla emotionella och beteendemässiga problem såsom ångest, depression, svaga skolprestationer, låg självkänsla och fysiska hälsoproblem

Personal som i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd är skyldiga att genast anmäla det till socialnämnden[20].

2.6 Personer som utövar våld mot närstående

Insatser som riktar sig till våldsutövare är en viktig del i arbetet för att bekämpa och förebygga våld. Socialnämnden har ett ansvar för att ta ett helhetsgrepp om frågan och se till att hela familjen får den hjälp och det stöd som respektive person behöver. Från 1 augusti 2021 föreslås socialtjänstlagen utökas med en ny paragraf,

5 kap 11 a § Våldsutövare

Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska upphöra med våldet eller övergreppen. När socialnämnden fullgör uppgiften ska nämnden särskilt beakta säkerheten för den som utsätts eller har utsatts för våld eller andra övergrepp och dennes närstående.[21]

Lagstiftaren vill därmed förstärka kravet på att socialnämnden även *ska* erbjuda våldsutövare insatser som syftar till att de förändrar sitt beteende och upphör med att utöva våld.

3 Socialnämndens ansvar

Det framgår av socialtjänstlagen[22] (SoL) att kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. Socialnämndens ansvar att ge stöd och hjälp är helt oberoende om det gjorts någon polisanmälan eller inte. Socialnämnden ska kunna erbjuda hjälpinsatser av olika slag på ett mycket tidigt stadium till den som behöver det, oavsett om de är brottsoffer eller inte. Socialtjänstens skyldigheter gentemot brottsoffer påtalas

[19] SFS 2018:1197
[20] 14 kap. 1 § SoL
[21] Förebyggande av våld i nära relationer (regeringen.se)
[22] 2 kap 2 § SoL,

särskilt i socialtjänstlagen.[23] Socialtjänsten har alltså ett ansvar för att stödja och hjälpa dem som utsatts för brott och bör bedriva ett aktivt arbete med detta. Även anhöriga till den som har utsatts för brott kan vara i behov av stöd och hjälp.

Till skillnad från socialtjänstlagen, SoL, finns inga bestämmelser i hälso- och sjukvårdslagen, HSL)[24], eller patientsäkerhetslagen (PSL)[25] som särskilt uppmärksammar våldsutsatta vuxna personer. Vård och behandling av våldsutsatta styrs av de generella regler som gäller vid hälso- och sjukvård. Hälso- och sjukvårdens olika verksamheter har en viktig roll för att upptäcka och uppmärksamma våld. Hälso- och sjukvården ska också verka för att våldsutsatta personer erbjuds vård och omvårdnad och kan också behöva hänvisa dessa personer till hjälp från andra aktörer.

Regeringen föreslår att det från 1 augusti 2021 ska införas tillägg i Hälso- och sjukvårdslagen, 7 kap 7 § 4 stycket, samt i Patientsäkerhetslagen, 6 kap, 5 § 4 stycket, som innebär att hälso- och sjukvårdspersonalen särskilt ska beakta ett barns behov av information, råd och stöd om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med *utsätter eller har utsatt barnet eller en närstående till barnet för våld eller andra övergrepp*[26]

3.1 Ansvarsfördelning inom Socialnämndens verksamheter

Enligt Socialstyrelsens föreskrifter ska socialnämnden fastställa var ansvaret ligger för att utreda, fatta beslut och följa upp ärenden som gäller våldsutsatta och barn som bevittnat våld.

Varje medarbetare ansvar för att uppmärksamma våld och hjälpa den enskilda att få kontakt med den enhet där denna kan få mer hjälp.

3.2 Ansvar för vuxna

När det gäller handläggning av vuxna våldsutsatta och vuxna våldsutövare ligger ansvaret hos Vuxenenheten. Barnperspektivet ska beaktas vid handläggningen av en vuxen. Om det bedöms vara för barnets bästa kan även insatser till en våldsutövande vuxen beviljas utifrån barnets behov. Denna insats beviljas då av vuxenenheten.

---

[23] 5 kap. 11 § SoL
[24] SFS 2017:30
[25] SFS 2010:659
[26] Förebyggande av våld i nära relationer (regeringen.se), kap 2.3 och 2.4

3.3 Ansvar för barn

Det är enheten Barn och Unga som ansvarar för att utreda, fatta beslut och följa upp insatser när det gäller barn som bevittnat eller utsatts för våld.

3.4 Ansvar för öppenvårdsinsatser

Det är enheten Råd och Stöd som ansvarar för utförande av öppenvårdsinsatser såsom samtalsstöd, råd och stöd, både till vuxna och barn, våldsutsatta och våldsutövare.

4 Samverkan

Socialnämnden ska fastställa var i verksamheten ansvaret för den interna och extern samverkan ska ligga[27]. Socialchef har det övergripande ansvaret för extern samverkan och kan delegera uppdrag inom organisationen i enlighet med delegationsordningen. Områdeschefer har tillsammans med enhetschefer ansvarar för den interna samverkan. Områdeschefer ansvarar för att det finns rutiner och överenskommelser om samverkan mellan de enheter där det behövs. Enhetschefer har ansvar för att samverkan fungerar inom enheten och att enheten arbetar med samverkan utifrån gällande styr- och stöddokument.

I det enskilda ärendet ansvar handläggaren för att se till att den samverkan som behövs kommer till stånd.

4.1 Intern samverkan

Ett ärende som handlar om våld i nära relationer kan aktualiseras inom socialtjänstens alla verksamhetsområden. Enheterna ska ha tydliga, skriftliga rutiner för intern samverkan. När handläggning sker hos flera enheter inom socialtjänsten ska samverkan och samhandläggning ske i så stor utsträckning som möjligt.

4.2 Extern samverkan

Våld i nära relationer är ett mångsidigt problem som kan kräva samverkan med flera myndigheter och organisationer. Sekretess mellan olika myndigheter kan ibland försvåra samverkan runt en brukare/patient. Samtidigt är sekretessen viktig som ett skydd för den enskilde. Med rätt kunskap om sekretesslagstiftning[28] och tystnadsplikt[29] kan det vara möjligt att samverka på ett bra sätt. När man behöver samarbeta runt en brukare/patient, till exempel med andra myndigheter, är det

[27] 5 kap 11 § SOSFS 2014:4
[28] SFS 2009:400
[29] 15 kap 1 § SoL

bästa om uppgifterna kan lämnas ut med samtycke av den enskilde. Gäller det uppgifter med sekretess ska varje part inhämta samtycke från den enskilde.

När den enskilde har behov av insatser från både socialtjänsten och hälso- och sjukvården ska en samordnad individuell plan upprättas[30]

5 Lex Sarah[31]

Socialnämnden har en skyldighet att ha god kvalitet i sin verksamhet och att arbeta med systematiskt kvalitetsarbete. Lex Sarah bestämmelserna är att säkerställa att personer i behov av insatser från socialtjänsten får dessa med god kvalitet. Missförhållanden och påtagliga risker för missförhållanden ska uppmärksammas så att systemfel kan upptäckas och kvaliteten förbättras. Bestämmelserna innebär att anställda har en skyldighet att genast rapportera missförhållanden och påtagliga risker för missförhållanden till den som bedriver verksamheten

- den som bedriver verksamheten ska utreda och avhjälpa eller undanröja det rapporterade missförhållandet utan dröjsmål
- den som bedriver verksamheten, om det visar sig att missförhållandet är allvarligt, ska snarast anmäla det till Inspektionen för Vård och omsorg (IVO).

Rutin för lex Sarah finns inom Vård- och omsorgskontoret.

6 Bemötande

Socialtjänstens verksamhet ska bygga på respekt för människors självbestämmanderätt och integritet,[32]. I ärenden som rör våld mot närstående är det därför viktigt att stödet inriktas på att frigöra och utveckla den våldsutsattas och våldsutövarens egna resurser genom att erbjuda stöd som bygger på respekt för den enskildes behov. Rädsla och känslor av skuld och skam kan göra det svårt för personen att vända sig till utomstående för att berätta om våldet. Den nära relationen är alltså en grundläggande omständighet för socialtjänsten att ta hänsyn till i arbetet med att ge stöd och hjälp. Det är grundläggande att den enskilda ges tillräckligt med tid och får bekräftelse på att det kan vara svårt att berätta allt på en gång. Ett professionellt bemötande kännetecknas av respekt och ödmjukhet att kunna skapa och upprätthålla en förtroendefull relation, att kunna bemöta en person i kris, hantera motstridiga intressen och konflikter samt att inte skuldbelägga.

[30] 2 kap. 7 § SoL
[31] SOSFS 2011:5
[32] 1 kap. 1 § SoL

I mötet med våldsutsatta personer är det värdefullt att känna till normaliseringsprocessen som beskrivs ovan. Modellen visar på en process där våldet normaliseras. Det innebär att våldsutövaren gradvis krymper den våldsutsattas livs- och handlingsutrymme, personens relationer, åsikter och fritidsintressen. Kontroll och isolering är starka faktorer som bryter ner den utsattas självkänsla. Att bemöta våldsutövare kräver speciell kunskap om våldets mekanismer. Det är viktigt att synliggöra våldet för att det inte ska bagatelliseras och minimaliseras. Samtidigt är det också angeläget att inte skapa mer skuld- och skamkänslor eftersom dessa ofta står i vägen för motivationen till förändring.

Om en våldsutsatt inte vill ha hjälp ska den som möter personen förmedla att hjälp finns att få och ge kontaktuppgifter inom verksamheten, till frivilligorganisationer och information om stöd och hjälp som finns.

7 Tolk

Om en person som är utsatt för våld i nära relation eller har ett våldsbeteende inte behärskar svenska eller exempelvis har hörselnedsättning ska socialtjänsten anlita tolk.[33] Det är viktigt att anlita en tolk som är helt neutral i förhållande till de inblandade. En annan förutsättning är att den utsatte litar på tolken. Tolkens kön kan ha betydelse och den utsatte bör därför tillfrågas om denne föredrar en kvinnlig eller manlig tolk. Vid behov av tolk är det viktigt att inte använda anhöriga, barn, vänner eller våldsutövaren.

8 Kompetens

Det är viktigt att medarbetarna har grundläggande kompetens om våld i nära relationer. Det är angeläget att kompetens finns i hela organisationen och inte enbart hos någon särskild funktion eller enstaka person. Alla anställda inom socialtjänsten bör ha grundläggande teoretiska kunskaper inom området samt förmåga att praktiskt tillämpa dessa kunskaper. Det ska finnas kompetens för att uppmärksamma om någon är våldsutsatt, att våga fråga om detta och att kunna agera.

Socialnämndens verksamheter ska utbilda varje nyanställd i våld i nära relationer genom den webbaserade introduktionskursen ”Webbkurs om våld”.[34]

När det gäller särskilt komplicerade ärenden, såsom hedersrelaterat förtryck och våld eller våld mot personer med funktionsnedsättning, kan det behövas fördjupad

[33] 8 § Förvaltningslagen
[34] Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) hemsida www.nck.uu.se.

bedömning som kräver stöd av personal med särskild kompetens inom området. Socialnämnden ska använda handläggare som har avlagt svensk socionomexamen eller annan motsvarande utbildning för att utföra vissa uppgifter i socialtjänsten som gäller barn och ungdom[35]

9 Vägledning för att upptäcka våldsutsatthet

Om hälso- och sjukvården och socialtjänsten ska kunna erbjuda vård, stöd och hjälp till den som är utsatt för våld behöver utsattheten upptäckas. Därför är det viktigt att vara uppmärksam på signaler och tecken på sådan utsatthet, och att våga fråga.

En förutsättning för att våldsutsatta ska få adekvat vård, stöd och hjälp är att våldsutsattheten upptäcks. Att personal inom socialtjänsten frågar om erfarenhet av våld kan underlätta för den våldsutsatta att berätta om sin situation och att söka stöd och hjälp.

I handläggningen av ärenden där de förekommer eller misstänks förekomma våld i nära relationer ska handläggaren använda den standardiserade bedömningsmetoden FREDA[36]

9.1 Vägledande material

Socialstyrelsen har tagit fram föreskrifter, allmänna råd, vägledning, utbildningsmaterial, handböcker samt meddelandeblad för att ge vägledning till kommunens tillämpning av SoL när det gäller våld i nära relationer, liksom hälso- och sjukvårdens insatser. Personalen inom Vård- och omsorgskontoret ska känna till och använda dessa i sitt arbete för att uppmärksamma och ge råd och stöd.

Förslag på frågor vid nära relationer, förteckning över vägledande material, utbildningsmaterial samt förteckning över verksamheter inom våld i nära relationer återfinns i bilaga 1-4 till riktlinjen.

9.2 Skyddade personuppgifter

Våldsutsatta som söker skydd hos socialtjänsten kan ha skyddade personuppgifter. Det finns tre grader av skyddade personuppgifter: sekretessmarkering, kvarskrivning och fingerade personuppgifter.[37] I varje enskilt ärende som rör en

[35] 3 kap. 3 a och b §§ SoL.
[36] https://www.socialstyrelsen.se/utveckla-verksamhet/evidensbaserad-praktik/metodguiden/freda/
[37] Vägledning för hantering av sekretessmarkerade personuppgifter i offentlig förvaltning | Skatteverket

person med skyddade personuppgifter är det nödvändigt att kartlägga och bedöma hotbilden och hur skyddet ska utformas för just den personen.

Socialnämndens verksamheter ska ha rutiner för hur skyddade personuppgifter ska hanteras

9.3 Polisanmälan

9.3.1 Vuxna

En del våldsutsatta behöver få veta hur man gör en polisanmälan och om våldet uppnått en viss grad kan i vissa fall sekretessen brytas och personal kan anmäla till polisen. I första hand är det den våldsutsatta som bör polisanmäla men om det misstänka våldsbrottet når upp till en viss straffskala kan det innebära att sekretessen får brytas[38]. Detta gäller brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller försök till brott vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år.

Polisen kan konsulteras i bedömningen om en polisanmälan bör göras eller inte.

9.3.2 Barn

Finns misstanke om vissa brott mot barn kan sekretessen brytas[39] vilket ger möjlighet för socialtjänsten att göra en polisanmälan utan hinder av sekretess. Det är inte en lagstadgad skyldighet, utan lagstiftaren har gett socialtjänsten i uppdrag att göra en professionell, självständig helhetsbedömning av när en misstanke är befogad och om nämnden kan avstå eller avvakta med en polisanmälan. Hänsyn ska ta till vad barnets bästa kräver.

Regeringen föreslår att ytterligare sekretessbrytande bestämmelse, *10 kap 18 c §*, införs i offentlighets- och sekretesslagen från och med 1 augusti 2021.[40] Bestämmelsen gäller både vuxna och barn innebär att det är möjligt för socialtjänsten och hälso- och sjukvården att överlämna vissa uppgifter till Polismyndigheten

[38] 10 kap 23 § OSL
[39] 10 kap. 21 § OSL
[40] Förebyggande av våld i nära relationer (regeringen.se)

10 Riktlinjer för handläggningen av våldsutsatta vuxna

10.1 Förhandsbedömning

När en våldsutsatt vänder sig till socialtjänsten är det viktigt att handläggaren snabbt kan göra en hot- och riskbedömning för att avgöra om det finns omedelbart behov av skydd. Förhandsbedömningen går ut på att ta ställning till om en utredning ska inledas.[41] Bedömningen innebär att nämnden bildar sig en uppfattning om den enskildes situation och inställning till att ta emot hjälp. Ansöker den enskilde om bistånd eller om det på annat sätt framkommer att den enskilde ställer sig positiv till att få stöd eller hjälp ska en utredning inledas.

Om en våldsutsatt inte vill ha hjälp är det ändå viktigt att berätta att hjälp finns att få och att personal kan ge kontaktuppgifter inom verksamheten, till frivilligorganisationer och information om stöd och hjälp som finns att få.

10.2 Utredning

Socialnämnden ska utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.[42] I ärenden som gäller våldsutsatta vuxna bör följande utredas

- det akuta behovet av stöd och hjälp
- våldets karaktär och omfattning
- våldets konsekvenser för den våldsutsatta
- hur den våldsutsatta hanterar sin situation
- hur den våldsutsattas nätverk ser ut
- hm den våldsutsatta behöver stöd i sitt föräldraskap och
- behovet av stöd och hjälp, både på kort och lång sikt.

Vid misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck är det viktigt att tänka på att flera familje- och släktmedlemmar kan vara delaktiga i utövningen av förtrycket. Vid planering av insatser är det viktigt att rådgöra med överordnad chef och vid behov använda sig av handläggare med specialistkunskaper inom området.

En utredning kan inte inledas mot den enskildes vilja, däremot kan handläggare uttrycka att oro för den enskildes säkerhet finns och även att hjälp finns att få. Skulle den enskilde behöva någon insats under utredningstiden ska frågan utredas och avgöras genom särskilt beslut.

[41] 11 kap 1§ SoL
[42] 11 kap 1§ första stycket SoL

10.3 Riskbedömning

En bedömning av risken för ytterligare våld ska alltid göras i utredningsförfarandet. Om den initiala bedömningen visar att det finns risk för hot eller våld bör den så snart som möjligt kompletteras med en strukturerad bedömning. Utredningsmall som tagits fram och utvecklas av arbetsgruppen mot våld i nära relationer ska användas.

Om samtycke finns från den enskilde kan handläggaren ta del av eventuell bedömning som Polisen gjort om risk för ytterligare våld. Socialtjänstens riskbedömning kan delges Polisen om det inte finns hinder enligt offentlighets och sekretesslagen.[43]

10.4 Dokumentation

Förutom att lagen uppställer krav på dokumentation så är dokumentationen i ärenden som rör våldsutsatta viktig utifrån flera aspekter. Dokumentationen kan användas som stödbevisning vid en eventuell rättsprocess. Det kan gälla berättelser om skador och händelseförlopp. E-post, sms och fotografier samt den enskildes berättelse om omständigheter och händelser är viktig.

10.5 Insatser

10.5.1 Insatser till våldsutsatta

Våldsutsattas behov varierar från fall till fall. Insatserna ska anpassas efter behov och omständigheter i det enskilda fallet. Insatser ska ges akut och på lång sikt och utgångspunkten för vilken insats som är lämplig ska grunda sig i den våldsutsattas behov av skydd, stöd och hjälp. Det är utredningen och den tillhörande riskbedömningen som ska ligga till grund för vilka insatser som ska erbjudas.

10.5.2 Insatser till våldsutövare

Insatser till våldsutövaren är av avgörande betydelse för att förebygga att våldet upprepas.[44] Nämnden *ska* erbjuda våldsutövare insatser som syftar till att de förändrar sitt beteende och upphör med att utöva våld. Vid beslut om insatser för våldsutövare är det särskilt viktigt att beakta säkerheten för den som utsätts eller har utsatts för våld eller andra övergrepp och dennes närstående. [45]

---

[43] SFS 2009:400
[44] Våld, 2016
[45] Förebyggande av våld i nära relationer (regeringen.se)

10.5.3 Tillfälligt boende

Bistånd i form av tillfälligt boende erbjuds våldsutsatta vuxna, barn som utsatts för hedersrelaterat våld eller barn som har utsatts för våld eller andra övergrepp av sin partner.

Boendet ska motsvara de behov av skydd som den våldsutsatta personen har utifrån vad som framkommer i socialtjänstens utredning och riskbedömning.[46] För att kunna erbjuda individuellt anpassade och utformade insatser krävs att socialtjänsten har kännedom om lämpliga tillfälliga boenden för olika personers behov.

10.5.4 Skyddat boende

Skyddat boende är ett boende som tillhandahåller platser för heldygnsvistelse avsedda för personer som behöver insatser i form av skydd mot hot, våld eller andra övergrepp tillsammans med relevanta insatser. På ett skyddat boende kan det finnas olika typer av åtgärder till skydd mot hot, våld eller andra övergrepp, till exempel skyddsanordningar samt möjlighet för den enskilda personen att få samtal och stöd att förändra sin situation.

10.5.5 Stadigvarande boende

Socialtjänsten bör också kunna erbjuda våldsutsatta personer stöd och hjälp att ordna stadigvarande boende[47]. Boendet kan antingen vara i hemkommunen eller i en annan kommun, beroende på hur den individuella situationen ser ut.

10.5.6 Öppenvårdsinsats

Socialtjänsten kan erbjuda råd och stöd i form av öppenvårdsinsats såsom stödsamtal för den våldsutsatta eller våldsutövare.

10.6 Ekonomiskt bistånd

Det bör finnas beredskap för att kunna handlägga ett ärende om ekonomiskt bistånd om en våldsutsatt behöver akut hjälp. Det är viktigt att den våldsutsatta har en fungerande ekonomi så att denna inte behöver återvända på grund av ekonomiska skäl. Finns behov av ekonomiskt bistånd ska ärende om ekonomiskt bistånd inledas. I det akuta skedet är skyddsbehovet det primära och tillfälligt ekonomiskt bistånd kan beviljas utan sedvanlig prövning av den skyddsbehövandes egna ekonomiska förutsättningar. Bistånd till mat och övriga akuta utgifter kan beviljas i avvaktan på utredning.

Ibland kan det finnas skäl att beräkna kostnader till en högre nivå än riksnormen samt livsföringen i övrigt och våld mot närstående bör särskilt beaktas i bedömningen av den enskildes rätt till ekonomiskt bistånd. Det kan t.ex. gälla vid

[46] 7 kap. 2 § SOSFS 2014:4.
[47] 7 kap. 1 § SOSFS 2014:4

tillfälligt höga kostnader eller när det finns behov av omedelbart flytta till en ny eller dyrare bostad.[48] De som drabbas av våld löper en väsentligt större risk att behöva ekonomiskt bistånd och risken kvarstår upp till 10 år efter att våldet har upphört.[49]

Ytterligare vägledning för handläggningen finns i riktlinjer för ekonomiskt bistånd.[50]

10.6.1 Insatser från andra

En våldsutsatt kan behöva hjälp med att komma i kontakt andra myndigheter och frivilligorganisationer. Det kan exempelvis gälla hälso- och sjukvården för vård och bevissäkring, Skatteverket för ansökan om skyddade personuppgifter, polismyndigheten, Försäkringskassan och frivilliga organisationer som kan stödja och bidra med kompetens.

10.7 Uppföljning och omprövning

Beviljade insatser ska följas upp regelbundet och omprövas.

10.8 Underlag för analys

I verksamhetssystemet ska kategorin ”Våld i nära relationer” användas eftersom det kan utgöra underlag för analys om insatserna motsvarar de behov som finns eller andra statistiska undersökningar och kvalitetsuppföljningar när det gäller våld i nära relationer.

[48] SOSFS 2013:1
[49] https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/vald-och-fortryck/vald-i-nara-relationer/
[50] SN-2019/241

11 Riktlinjer för handläggningen av våldsutsatta barn eller barn som bevittnat våld

I socialnämndens arbete mot våld i nära relationer är barn en viktig målgrupp. Barn som riskerar att fara illa eller lever med våld i familjen behöver uppmärksammas så att de kan få det stöd och hjälp som de behöver.

11.1 Förhandsbedömning

Om det under en förhandsbedömning framkommer uppgifter om att ett barn kan ha utsatts för eller bevittnat våld ska en utredning genast inledas. Detta gäller också för de som är under 18 år och utsatts av andra övergrepp av sin partner eller utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck.

11.2 Utredning

Utredningen ska innehålla

- barnets akuta behov av stöd och hjälp, inklusive vård eller boende i annat hem än det egna
- våldets karaktär och omfattning,
- våldets påverkan på barnet och dess relation till föräldrarna
- barnets egen uppfattning om våldet
- båda föräldrarnas uppfattning om vad våldet får för konsekvenser för barnet
- barnets behov av stöd och hjälp, på kort och lång sikt.

En utredning bör öppnas även om våldet har upphört då barnet kan vara i behov av stöd för att bearbeta händelserna.

I handläggningen bör även ingå utredning om någon åtgärd behöver vidtas i fråga om vårdnad, umgänge, förmynderskap eller målsägandebiträde [51]

När utredningar om vårdnad, boende och umgänge pekar på att det kan ha förekommit eller förekommer våld i familjen är det också viktigt att informera den ansvariga enheten eller tjänstemannen inom nämnden om att det kan behöva göras en utredning[52]

Vid misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck är det viktigt att tänka på att flera familje- och släktmedlemmar kan vara delaktiga i utövningen av förtrycket. Vid planering av insatser är det viktigt att rådgöra med överordnad chef och vid behov använda sig av handläggare med specialistkunskaper inom området

[51] 5 kap 2 § första stycket socialtjänstförordningen
[52] 11 kap 1 § och 2 § SoL

11.3 Riskbedömning

En bedömning av risken för ytterligare våld ska alltid göras i utredningsförfarandet. Om den initiala bedömningen visar att det finns risk för hot eller våld bör den så snart som möjligt kompletteras med en strukturerad bedömning.

Om samtycke finns kan handläggaren ta del av eventuell bedömning som Polisen gjort om risk för ytterligare våld. Socialtjänstens riskbedömning kan delges Polisen om det inte finns hinder enligt offentlighets och sekretesslagen[53]

11.4 Dokumentation

Förutom att lagen uppställer krav på dokumentation så är dokumentationen i ärenden som rör våldsutsatta viktig utifrån flera aspekter. Dokumentationen kan användas som stödbevisning vid en eventuell rättsprocess. Det kan gälla berättelser om skador och händelseförlopp. Har barnet skyddade personuppgifter finns specifika rutiner eftersom ett särskilt säkerhetstänk behövs.

11.5 Insatser

Om ett våldsutsatt barn eller ett barn som bevittnat våld behöver stöd och hjälp med anledning av våldet, akut eller på kort eller lång sikt, ska socialnämnden erbjudan barnet insatser med utgångspunkt i dess olika behov av skydd, råd och stöd, och vård och behandling.

Insatserna som rör barn ska samordnas och resultatet följas upp.

Socialtjänsten ansvarar för att ta ett helhetsgrepp och se till att hela familjen får den hjälp och det stöd som respektive person behöver. De insatser som ges ska genomföras med beaktande av behovet av trygghet och säkerhet hos våldsutsatta eller barn som bevittnat våld. Även våldsutövare ska erbjudas insatser i syfte att upphöra med våldet[54]

11.5.1 Barnahus

När ett barn har blivit utsatt för våld eller sexuella övergrepp är det många yrkesgrupper och myndigheter som kopplas in. Samverkan sker via Barnahus, som är en tvärprofessionell verksamhet mellan åklagarmyndigheten, polismyndigheten, socialtjänsterna i Uppsala län, Rättsmedicinalverket och region Uppsala.

---

[53] SFS 2009:400

[54] se även 10.5.2 i detta dokument samt Förebyggande av våld i nära relationer (regeringen.se)

Syftet är att alla som arbetar med barn och ungdomar ska komma och lyssna på barnet vid ett och samma tillfälle. Oftast behöver barnet bara komma en gång, men ibland behöver man komma tillbaka till Barnahus för att berätta mer.

En bärande tanke är att höja kvaliteten i utredningarna och på så sätt kunna fria eller fälla fler misstänkta förövare i domstol. De brott som främst avses är fysisk och psykisk misshandel, olaga hot, fridskränkning, sexualbrott samt hedersrelaterade brott.

Målgruppen är barn och ungdomar upp till 18 år, med särskilt fokus på barn under 15 år som misstänks vara utsatta för allvarliga brott i nära relationer

11.5.2 Tillfälligt boende eller placering

Bistånd i form av tillfälligt boende kan erbjudas våldsutsatta barn, barn som utsatts för hedersrelaterat våld eller barn som har utsatts för våld eller andra övergrepp av sin partner.

Bistånd kan vid behov beviljas till jourhemsplacering, familjehem, HVB eller stödboende.

11.5.3 Ekonomiskt bistånd

I undantagsfall kan det även bli aktuellt att socialnämnden ger ekonomiskt bistånd direkt till barnet utan att beakta föräldrarnas underhållsskyldighet. Detta gäller endast då det råder en stark konflikt mellan barnet och föräldrarna och barnet är utsatt för våld eller andra övergrepp av närstående.

Ekonomiskt bistånd handläggs av Vuxenenheten. Riktlinjer för ekonomiskt bistånd ger ytterligare vägledning för handläggningen[55].

11.6 Uppföljning och omprövning

Beviljade insatser ska följas upp regelbundet och omprövas.

11.7 Underlag för analys

I verksamhetssystemet ska anmälningsorsak ”Våld inom familjen eller bland andra närstående” användas eftersom det kan utgöra underlag för analys om insatserna motsvarar de behov som finns eller andra statistiska undersökningar och kvalitetsuppföljningar när det gäller våld i nära relationer.

[55] SN 2019/241

12 Rutiner

Det ska finnas interna rutiner som säkerställer att socialnämndens verksamheter uppnår de krav som föreskrivs i SOSFS 2014:4 och att arbetet utformas i enlighet med socialnämndens mål och anpassas utifrån respektive verksamhet.

13 Referenser

Referenser återfinns i bilaga 2 – Vägledande material

14 Bilagor

Bilaga 1 - Förslag på frågor om våld i nära relationer

Många som utsätts för våld ser sig inte själva som våldsutsatta och tänker kanske inte på våldet som misshandel, övergrepp eller våldtäkt. När man ställer frågor om våld är det därför viktigt att använda konkreta ord, exempelvis slag och knuffar. Det är också betydelsefullt att personalen fokuserar på den våldsutsattas egen upplevelse genom att använda uttryck som ”blivit rädd”, ”varit med om något obehagligt”, ”gjort dig illa”. Det kan vara smärtsamt att redogöra för våldsamma händelser och därför kan samtalet behöva ta tid. Det underlättar om man redan från början försöker sätta upp en ram för samtalet, bestämmer hur lång tid som finns till förfogande och när uppföljningen ska ske

Nedan följer några exempel på direkta frågor:

- Har någon slagit, sparkat, skrämt eller gjort dig illa?
- Jag ser att du har ett blåmärke på armen, hur fick du det?
- Jag undrar lite, är det något som har hänt dig?
- Har det hänt att du känt dig rädd för någon?
- Känner du dig trygg där du bor nu?
- Känner du dig trygg med din partner? [56]
- Har du blivit slagen, hotad eller utsatt för något som skulle kunna skada dig?
- Har någon tvingat dig att göra saker du inte vill genom att slå, hota eller kränka dig?
- Känner du dig kontrollerad eller förnedrad av din partner?
- Har någon tvingat dig till sexuella handlingar mot din vilja? [57]
- Verbalt, sagt dumma saker om dig?
- Ekonomi?

[56] Våld Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer, Socialstyrelsen
[57] Förslag på rutinfrågor om våld, Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK)

Bilaga 2 - Vägledande material

Lagstiftning, Socialstyrelsens föreskrifter, allmänna råd och handböcker ska vara vägledande för arbetet med och handläggningen i ärenden där det förekommer våld.

Lagar, föreskrifter och förordningar

- Socialtjänstlagen (SFS 2001:453)
- Socialtjänstförordningen (SFS 2001:937)
- Hälso- och sjukvårdslagen (SFS 2017:30)
- Patientsäkerhetslag (SFS 2010:659)
- Lex Sarah (SOFS 2011:5)
- Förvaltningslagen (SFS 2017:900)
- Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
- Brottsbalken (SFS 1962:700)
- Lag om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter, Barnkonventionen (SFS 2018:1197)
- Föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4)
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS. (SOSFS 2014:5)
- Lagrådsremiss Förebyggande av våld i nära relationer Förebyggande av våld i nära relationer (regeringen.se)

Allmänna råd och riktlinjer, meddelandeblad

- Allmänna råd om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge (SOSFS 2012:4)
- Socialstyrelsens allmänna råd om ekonomiskt bistånd (SOSFS 2013:1)
- Skyddade personuppgifter – Ökat skydd för hotade och förföljda personer ger ytterligare vägledning och information, Socialstyrelsens meddelandeblad nr 1/2019

Lokalt fastställda styrdokument

- Riktlinjer för försörjningsstöd och ekonomiskt bistånd till livsföring i övrigt, SN 2019/241

Handböcker och vägledningar

- Våld – handbok om socialtjänsten och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer, (2015-4-4)
- Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015-1-10),
- Socialstyrelsens handbok vårdnad, boende och umgänge och hanteringen av förekomsten av våld i ärenden om vårdnad, boende och umgänge (2012-3-29),
- Utreda barn och unga – handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen (2015-1-9).

- Behandlingsmetoder för personer som utövar våld i nära relationer, Socialstyrelsen (2020-3-6697)
- Att vilja se, vilja veta och att våga fråga – vägledning för att öka förutsättningarna att upptäcka våldsutsatthet https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/vald-och-brott/vald-i-nara-relationer/upptacka-vald/ https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/vald-och-fortryck/vald-i-nara-relationer/sa-kan-utsatthet-for-vald-upptackas/
- Våld i nära relationer https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/vald-och-brott/vald-i-nara-relationer/
- Hedersrelaterat våld och förtryck https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/vald-och-brott/vald-i-nara-relationer/hedersletareat-vald-och-fortryck
- FREDA https://www.socialstyrelsen.se/utveckla-verksamhet/evidensbaserad-praktik/metodguiden/freda/
- Vägledning för hantering av sekretessmarkerade personuppgifter i offentlig förvaltning, Skatteverket https://skatteverket.se/foretagochorganisationer/myndigheter/informationsutbytemellanmyndigheter/folkbokforingsekretessmarkeradepersonuppgifter.4.18e1b10334ebe8bc80002541.html#:~:text=Skyddade%20personuppgifter%20är%20Skatteverkets%20samlingsrubrik%20för%20de%20olika,och%20begreppet%20används%20då%20för%20dessa%20två%20skyddsåtgärder. Kunskapsguiden https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/vald-och-fortryck/vald-i-nara-relationer/
- Våldets normaliseringsprocess – Eva Lundgren, (Roks 2004)

Bilaga 3 - Utbildningsmaterial

Utbildningsmaterial om särskilt utsatta grupper

Socialstyrelsen har tagit fram utbildningsmaterial för särskilt utsatta grupper. Detta gäller för kvinnor med funktionsnedsättning, äldre kvinnor, kvinnor med missbruks- och beroendeproblem, kvinnor med utländsk bakgrund och personer som utsätts för hedersrelaterat våld. Materialet kan användas för att öka den grundläggande kompetensen inom våld i nära relationer:

- Blånader och silverhår. Utbildningsmaterial om våld mot äldre kvinnor (2014-1-4)
- Vänd dem inte ryggen – utbildningsmaterial om hedersrelaterat våld och förtryck (2014-1-6)
- Ensam och utsatt. Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med utländsk bakgrund (2014-1-7)
- Sällan sedda. Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning (2011-9-6)
- Skylla sig själv? Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med missbruks- eller beroendeproblem (2011-10-01).
- Nationellt centrum för Kvinnofrid, NCK har webbkurs om våld : Webbkurs om våld - Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) - Uppsala universitet (uu.se) Det är en introduktionskurs som ger grundläggande kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Kursen kan genomföras både enskilt och i grupp
- Stiftelsen Allmänna Barnhuset har utbildningar och utbildningsmaterial gällande våld, https://www.allmannabarnhuset.se/
- Fristad från våld – en vägledning om skyddat boende (2013-9-2) https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2013-9-2.pdf
- Kunskapsguiden https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/vald-och-fortryck/vald-i-nara-relationer/
- Polisens webbsida om våld i nära relationer https://polisen.se/utsatt-for-brott/olika-typer-av-brott/brott-i-nara-relation/

Bilaga 4 - Verksamheter inom våld i nära relationer

Nationellt centrum för kvinnofrid

Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK, vid Uppsala universitet och Akademiska sjukhuset har regeringens uppdrag att höja kunskapen nationellt om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. NCK har även regeringens uppdrag att ge stöd till våldsutsatta kvinnor.

Utbildningsenheten: utbildning@nck.uu.se
Kunskapsbanken: kunskapsbanken@nck.uu.se

Webbplats: https://www.nck.uu.se/om-nck/

Kvinnofridslinjen

Nationell stödtelefon, öppen dygnet runt. Hit kan du som utsatts för hot, våld eller sexuella övergrepp ringa.

Telefon: 020-50 50 50

https://kvinnofridslinjen.se/sv/

Kvinnofridsmottagningen vid Akademiska sjukhuset

Till kvinnofridsmottagningen kan du som har utsatts för våld, hot eller sexuella övergrepp komma för att få hjälp och stöd. Hos oss träffar du kvinnliga sjuksköterskor och läkare som kan ge psykosocialt stöd och göra en medicinsk bedömning. Vi har tidsbeställd mottagning måndag till fredag. Akuta besök till terapiutbildad sjuksköterska. Även du som är anhörig eller vän är välkommen att ringa

Telefon: 018-611 27 92
Måndag - Fredag 08.00-16.30

https://www.akademiska.se/for-patient-och-besokare/hitta-pa-sjukhuset/a-till-o/kvinnofridsmottagningen/

Uppsala kvinnojour

För dig som känner dig otrygg hemma, har du blivit utsatt för misshandel, våldtäkt, incest eller annat förtryck. Eller om du har en utsatt kvinna i din närhet.

Telefon: 018-10 10 49
E-post: kvinnojouren@uppsalakvinnojour.se

https://www.uppsalakvinnojour.se

BRIS (Barnens rätt i samhället)

Bris, Barnens rätt i samhället, är en av Sveriges ledande barnrättsorganisationer som varje dag kämpar för ett bättre samhälle för barn.

Telefon för dig upp till 18 år: 116 111
Alla dagar 14.00-21.00. Det är gratis och du kan vara anonym.

Chatt för dig upp till 18 år: via hemsidan https://www.bris.se/
Alla dagar 14.00 -21.00.

Telefon för dig som är vuxen vill prata om oro kring dina egna eller andras barn: 077-150 50 50
Måndag - fredag 9.00-12.00

https://www.bris.se

Välj att sluta

"Välj att sluta" är en nationell telefonlinje för dig som vill få hjälp att förändra ett kontrollerande eller våldsamt beteende. Du är också välkommen att ringa om du själv är utsatt för våld eller har frågor om ilska, kontrollerande och våldsamt beteende. Du får stöd och råd, och, om så önskas, hjälp vidare till behandling. Rådgivare med stor erfarenhet tar emot samtalen.

Samtalet är gratis och du är anonym.

Telefon: 020-555 666
Måndag, tisdag och, torsdag: 8.30-16.00

TRIS (Tjejers rätt i samhället)

För dig som känner dig begränsad av din familj eller släkt, utsätts för hot och våld när du försöker göra dina egna val eller bara behöver prata av dig. Du kan också få någon som följer med till socialtjänst, skola, polis, sjukhus, med mera om du vill.

Telefon: 0774-406 600
Måndag - fredag 09.00-17.00

Viber: 076-265 50 07
E-post: info@tris.se

https://www.tris.se

Kvinno- och tjejjouren Somaya

Somaya kvinno- och tjejjour är en ideell förening som stöttar kvinnor och HBTQ-personer med utländsk bakgrund som är utsatta för våld i nära relation och/eller lever i en hederskontext. Vi har 20 års erfarenhet och är flerspråkiga.Vår stödlinje, stödchatt, vårt skyddade boende och aktivitetscenter ger individer möjlighet till självbestämmande.

Telefon: 020 - 81 82 83, alla dagar kl 9 – 16

Chatt: Chatta med oss – Somaya

https://somaya.se

GAPF (Glöm aldrig Pela och Fadime)

En ideell förening som arbetar mot hedersvåld. GAPF vänder sig till dig som är man eller kvinna som på ett eller annat sätt är utsatt för, eller berörd av hedersrelaterat våld.

Telefon: 08-711 60 32 dagtid. Övrig tid: 070-000 93 28
E-post: stodjour@gapf.se
Chatt: via hemsidan https://gapf.se
Varje onsdag 19.00-21.00
Chatt juridiskt stöd: via hemsidan
Varannan torsdag under jämna veckor 18.00-20.00

https://gapf.se

Hedersförtryck.se

För dig som är yrkesverksam eller arbetar ideellt och behöver råd och konsultation i situationer där barn och vuxna är utsatta, eller som du misstänker riskerar att utsättas för hedersrelaterat förtryck, våld, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning.

Telefon: 010-223 57 60

https://www.hedersfortryck.se

Uppsala Tjej- och transjour

Tjejer i Uppsala som arbetar med att finnas till för och stötta alla som definierar sig som tjejer.

Chatt: via hemsidan https://uppsalattj.se
Tisdagar, torsdagar och söndagar 19.00-21.00

E-post: jour@uppsalatjejjour.se, info@uppsalatjejjour.se

https://uppsalattj.se

Unga relationer.se

Ungarelationer.se ger stöd och information till dig under 20 år som blir utsatt i din relation, är kompis till någon som blir det, eller är den som utsätter. Det kan vara pågående eller ha hänt tidigare.

Chatt: Via hemsidan www.ungarelationer.se
Alla dagar 20.00-22.00.

https://ungarelationer.se

Uppsala Mansjour

Vänder sig till män i första hand, men även till kvinnor i olika former av problem- och krissituationer.

Telefon: 018-50 50 33

E-post: info@uppsalamansjour.se

Uppsala mansjour

MVU - Mottagningen mot våld i nära relationer i Uppsala

MVU är en ideell förening som ansvarar för och driver en mottagning med behandlingsverksamhet. MVU arbetar mot våld i nära relationer i hela Sverige och vänder sig till dig som använder våld.

Telefon: 018-13 46 00

E-post: info@mvu.nu

Post- och besöksadress: Kungsängvägen 29B, 753 23 Uppsala

https://mvu.nu